Redaktör: Jan Lind, tel: 08-790 34 84, fax: 08-14 57 04, debatt@lakartidningen.se

»Gröna öar« för balkansk primärvård?

Balkanregionen är intressant på många sätt och förtjänt av större uppmärksamhet i det internationella samfundet. Namnet bär en något negativ klang genom århundranden av konflikt i området, som fått framleva mycket av sin historia som en buffertzon mellan mäktiga(re) grannar.

Sjukdomspanoramat

Det nuvarande sjukdomspanoramat i regionen har beskrivits som en komplex blandning av ett återvändande förflutet, ett sporadiskt överdåd och sviterna av våldsamma sociala omvälvningar i spåren av det kommunistiska systemets kollaps. Hälsoklyftan mellan merparten av de balkanska länderna och Västeuropa fortsätter att vidgas. Nya migrationsmönster ses och svåra strukturella problem har uppkommit i halvöns sjukvårdsorganisation.

Är den svenska modellen relevant?

Vi är en arbetsgrupp som, med Grekland och Albanien som bas, är engagerad i ett forsknings- och utvecklingsprojekt som strävar att bidra till den pågående reformeringen av ländernas hälsosystem [1] med tillämplighet i större delar av Balkan [2, 3].

Har den svenska modellen relevans för Balkan? Vår föreställning är att den i högsta grad har det – om vi också kan dra lärdom av dess misstag. Må vara att Albanien kan hävdas utgöra en extrem, men vår slutsats har formats i den omedelbart angränsande andra balkanextremen – Grekland [4-11]. Ännu en gång berör motsatserna varandra och kan ge ömsesidiga impulser.

Primärvårdens »gröna öar« i Grekland

När modern svensk primärvård för blott några tiotal år sedan skapades från ett veritabelt nolläge realiserades tidigt koncept som FoU-enheter med Dalby som den stora förebilden [12]. Länge var detta unikt för primarvården; »gröna öar« förenande både idé och ideologi, gärning och mission, och spridande sig som ringarna på vattnet. Blev det så?

Ja, i Grekland. Professor Mikael Fioretos kallades av dåvarande presidenten Andreas Papandreou till Kreta för att vid dess universitets, också av honom uppbyggda, medicinska fakultet gestalta praktisk och akademisk primärvård enligt svensk förlaga – det blev först det rikligt publicerade Dalby–Spili-projektet [4-8], där endast den sistnämnda parten nu består institutionellt.

Och så är tyvärr status presens på nationell nivå i Sverige. Annorlunda är det i Grekland. Efter en del initiala svängningar är signalerna entydiga. Det är i en högkvalitativ och jämväl akademiskt fullvärdig primärvård som framtidens decentraliserade hälsodialog i de nya kostnadseffektiva medierna kommer att ske. Lärdom och färdighet står i fokus.

»De gröna öarna« tar nu via Epirus, där Grekland och Albanien möts, åter språnget norrut över det balkanska fastlandet.

I själva verket finns det inga alternativ. De post- och parasovjetiska sjukhuskolosserna förvittrar bokstavligen och ett nolläge inträder som för primärvårdens del påminner om det svenska en gång – fast tvärtom. Därför är den ursprungliga svenska modellen på nytt vägledande.

Vital vetenskaplig medverkan

De gröna öarna på Balkan måste bli som det var tänkt en gång; veritabla kraftcentra, sant interaktiva, inte avsöndrade i exklusiv särart och konserverad pionjäranda.

Medveten och planerad cirkulation och genomströmning, utgående aktiviteter, projektarbeten över hela teamets och fältets spännvidd – det måste bli en livligt omsatt färskvara igen i den informationsteknologiska förfronten.

Den vetenskapliga medverkan är med andra ord vital och det inses till fullo i de gröna öarnas återfödelse på Balkan.

Pavlos N Theodorakis
MD, Research Fellow, Department of Hygiene and Epidemiology, Medical School, University of Ioannina, Grekland

Llukan Rrumbullaku
MD, Lecturer and Chairman, Department of Family Medicine, Medical School, University of Tirana, Albanien

Dimitris Glaros
PhD, Professor and Pro-Rector, Department of Medical Physics, Medical School, University of Ioannina, Grekland

Christos Lionis
MD, PhD: Assistant Professor and Director, Clinic of Social and Family Medicine, Medical School, University of Crete, Grekland

Erik Trell
professor, allmänmedicin, Hälsouniversitetet, Linköping
eritr@all.liu.se

Referenser

1. Glaros D, Lionis C, Qiqi H, Theodorakis PN, Trell E. Health care in Albania: what of the future? Lancet 2001;357:1047.
2. Theodorakis PN, Benton JI, Anderson JP, Glaros D, Trell E, Lionis C. A comparative study of two primary health care practices on the Greek-Albanian border: 51st European General Practice Research Workshop on research of general practice in transitional environment. Zagreb, Oct 19–22, 2000 (abstr).
3. Theodorakis P, Lionis C, Seniorou M, Kosta J, Trell E, Glaros D. Primary health services in southern Albania: current situation and perspective: 6th European Conference on General Practice and Family Medicine. Vienna, Jul 2–6, 2000 (abstr).
4. Koutis AD, Isacsson A, Lionis CD, Lindholm LH, Svenninger K, Fioretos M. Differences in the diagnose panorama in primary health care in Dalby, Sweden and Spili, Crete. Scand J Soc Med 1993;21:51-8.
5. Lindholm LH, Koutis AD, Lionis CD, Vlachonikolis IG, Isacsson A, Fioretos M. Risk factors for ischaemic heart disease in a Greek population. A cross-sectional study of men and women living in the village of Spili in Crete. Eur Heart J 1992;13:291-8.
6. Isacsson A, Koutis AD, Cedervall M, Lindholm LH, Lionis CD, Svenninger K et al. Patient-number-based computerized medical records in Crete. A tool for planning and assessment of primary health care. Comput Methods Programs Biomed 1992;37:41-9.
7. Koutis AD, Isacsson A, Lindholm LH, Lionis CD, Svenninger K, Fioretos M. Use of primary health care in Spili, Crete, and in Dalby, Sweden. Scand J Prim Health Care 1991;9:297-302.
8. Fioretos M, Schersten B. Establishment of research in primary health care in Greece. Experiences of Greek–Swedish collaboration. Fam Pract 1991;8:347-9.
9. Davidson K, Trell E, Lionis C, Koutis A, Faresjö T, Timpka T et al. Following the thread of Ariadne to the health of women. Health Care Women Internat 1996;17:201-8.
10. Lionis C, Trell E. Health needs assessment in general practice: the Cretan approach. Eur J Gen Pract 1999;5:75-7.
11. Lionis C, Faresjö T, Koutis A, Fioretos M, Trell E. Unwinding Ariadne's thread: Some methodological and interpretative considerations on international hospital admission comparisons, with special reference to cancer. Anticancer Res 1999;19:1411-8.
12. Nordén Å. Dalbyprojektet – för undervisning och forskning i öppen sjukvård. Läkartidningen 1965;62:2324-8.